

Interjú Fenyvesi Attila beás anyanyelvű könyvtárossal

Az interjú Fenyvesi Attila munkahelyén, a nagykanizsai Halis István Városi Könyvtárban készült 2014. május 10-én. Miután már régebb óta ismerjük egymást, az interjú során megtartottuk a tegező formát. Attila nagyon készséges volt, de – és ez kiolvasható az interjúból is – először beszélt így magáról, önnön fejlődéstörténetéről.

Indulás, családi háttér?

1979-nyarán születtem Nagykanizsán, ötödikként egy beás cigány családba. Ekkor szüleimmel, testvéreimmel a nagymamám lakhelyén hátul, egy sárból és szalmából készült kis házikóban laktunk. A kis „házikó” mögött egy nagy gödör tátongott, amolyan fekete lyuk. Mérete meghaladta az öt méteres szélességet és hosszúságot. Mélysége számomra akkor, gyerekként elég ijesztő volt. A lyuk kettős funkciót töltött be. A konyhá megépítéséhez szánt földtömeg onnan került kibányászásra, azt követően száraz időben vécéként funkcionált, hisz’ akkoriban nem volt még külön mellékhelyiségünk. Nem volt higiénikus, persze, de ez gyerekként még csak fel sem merült bennem. Egy helyiségből állt a konyhónk, emlékszem, elég szerény berendezéssel. Deszkákból eszkábált össze édesapám egy téglalábakon álló nagy ágyat, amelyen heten aludtunk szüleimmel együtt. Sok emlékem nincs erről az időszakról, ekkor még csak óvodás lehettem.

Néhány ószre emlékszem, szerettem ezt az évszakot nagyon. Szüleim koldulásból és napszámból éltek. Mindig izgatottan vártuk őket haza a testvéreimmel, a nagyobbak néha velük tartottak. Volt olyan, amikor egy zsák játékot kaptak valahonnan. Nagyon örültünk neki. Még ami széppé tette azt a korszakot az a mikulásvárás időszak volt. Kítettük a csizmánkat este, és reggelre egy csokoládé volt benne, persze a virgács sem maradt el. Ez mindennél nagyobb örömet szerzett nekünk.

Édesanyám terhes lett a hatodik gyerekkel. Ebben az időszakban már építkeztünk, és bár még mindig konyhóban laktunk, látszott valami kiút a nyomorból. Mire a kishúgom megszületett, már benn is laktunk az új házban. Csak ámultunk a testvéreimmel az új lakás láttára. Nagy fehér falak, magas mennyezet, csodálatos érzés volt! Fürdőszoba, mellékhelyiséggel. Ez korszakváltó lépés volt az életünkben.

Az iskola, pályaválasztás?

Az ősz, mint már említettem, csodaként éltem meg. A lehulló levelek, a természet szépsége varázslatos élményt nyújtott számomra. Az iskola is hasonlóképen el tudott bűvölni. Iskolakezdekéskor mindig lázban égtem. Az új tankönyvek, füzetek illata leírhatatlan érzést nyújtott számomra. A tenni akarás nagy volt bennem, persze ez már általában minden tanév második hónapjától alábbhagyott. Nem voltam se rossz tanuló, se jó, így a pályaválasztásnál nem ez döntött. A természet iránti szeretetem, vonzalmam miatt úgy

döntöttem, hogy kertész leszek. Zalaegerszegrre jelentkeztem a Kinizsi Pál Mezőgazdasági Szakközépiskolába. Sikeres vizsgát tettem a harmadik évben, így hát álmom végül is valósággá vált. Kertész lettem. Nagyon boldog voltam, de nagyon rövid ideig, mert a valóság hamar arcon csapott. Kertészként elhelyezkedtem a Zalakarosi Városgazdálkodásnál, azonban kapa és gereblye helyett, seprút és lapátot nyomtak a kezembe. A buszmegállóknban elszórt csikkek feltakarítása volt a nemes feladat. Ez volt az a pont életemben, amikor gyakorlatilag is megértettem, miért is fontos a tanulás. Szüleim persze büszkék voltak rám, de én tudtam, többre volna szükség, másra. Ekkor döntöttem úgy, hogy mérlegre teszem magam, a képességeim, így jutottam el arra az elhatározásra, hogy egy középiskolába iratkozzam, és megpróbáljak leérettségizni. El is kerültem esti tagozatosként a Zsigmondy – Winkler Szakközépiskolába.

Menekülésképp otthonról?

Nem menekülésképp. Én ma is ott élek, szeretem a szüleimet, és nem róhatok fel nekik semmit, dolgos család voltunk mindig is. Dolgos, igyekvő család, akiknek a termelőszövetkezeti világ jelentette a legbiztosabb jövedelmet. Azután nagy részben munkanélküliek lettek, és újra elkezdtek koldulni, feketén-fehéren favágóként dolgozni, néhányan elszegődtek Kanizsára, az izzóba – ez ma a General Electric lámpagyára –, mások meg Egerszegrre mentek. Szüleim nyugdíjasok lettek közben.

A példa is adott volt, bátyám ugyanis ekkorra már szakmát szerzett, cukrászként, s közben részt vett a helyi beás közösség kulturális rendezvényein is, elsősorban verseket szavalt. Szüleim nagyon büszkék voltak rá is. Ő később a helyi Cigány Kisebbségi Önkormányzat vezetője, amolyan botcsinálta roma politikus is lett. Megnősült, és ma is ott lakik nálunk, Garaboncon.

Szóval érettségi és könyvtár: hogyan vitt el az út?

Bár nagyon akartam az érettségit, számomra lehetetlennek tűnt az elérése, az esélytelenek nyugalmával iratkoztam be és jártam el az első pár hónapban. Később aztán rákaptam a tanulás ízeire, örömeire, és ebben nagy szerepe volt az irodalomtanárnőnek, hiszen az ő óráin egy másik világba csöppentem. Ahogy ő beszélt akár egy versről, akár egy költő, író életéről, az meglevenedett számomra. Eközben volt a rideg valóság, a szakmaszerzés utáni kiábrándulás, amelyről már egy-két mondatban említést tettem. Azt el kell mondanom: nem az bántott, hogy csikket kell söpörnöm kertész végzettséggel, hiszen az is rendes munka, tehát becsülendő. Az bántott, hogy esélyem sem volt a szakmámat kipróbálni, akárhogy is szerettem volna, ráadásul, akik nem tanultak, de ugyanúgy söpörték a csikket, kinéztek maguk közül. Elvesztettnek éreztem a hároméves tanulást.

Ekkor voltam a középiskolában másodéves. Nyáron megérkezett a sorkatonai behívóm is. Lehetőségem nyílt arra, hogy polgári szolgálatosként teljesítem hazafias kötelességem. Nem nagyon szerettem volna fegyvert hordozni, sohasem voltam egy katonás természet, inkább mindig is visszahúzódó. A polgári szolgálatom helyeként ekkor a zalaegerszegi munkaügyi központ az alsópáhoki Colping hotelbe közvetített ki. Ez ugyan tőlünk, Garabonctól nem volt messze, de lehetetlenné tette a középiskolás tanulmányok folytatását, mivel Nagykanizsa éppen a másik irányban van.

Felvetődött bennem a nagykanizsai városi könyvtár gondolata Kardos Ferenc révén, akit korábról, még gyermekkoromból ismertem, aki könyvtáros Kanizsán, s egyben a beás cigány kulturális hagyományörzésben is részt vállalt zenéléssel, előadásokkal, és a roma civil szervezetekben is dolgozott a bátyámmal együtt. Neki mondtam el dilemmá-

mat, meg, hogy nem nagyon megy a matek és segítsen benne. Ennek kapcsán vetődött fel az is, hogy ha sikerül átkérni engem, a polgári szolgálatból fennmaradt egy évet a nagykanizsai könyvtárban tölthessem le, így biztosan eljuthassak az érettségig. Kardos Ferenc megbeszélte a könyvtárvezetővel egy felvételi elbeszélgetést, amelyen sikeresen „vizsgáztam”. Czupi Gyula igazgató úr örömmel vette ambícióimat, és azóta is nagyon jó a munkakapcsolatunk. 2002 óta dolgozom itt.

Mondhatni, a könyvtárról alkotott képem akkor nemhogy nem volt teljes, de nem is volt semmilyen. Úgy gondoltam, hogy könyvtárba azok az emberek járnak, akik magasabb intelligenciájú, kizárólagosan okos emberek gyermekei. Igazán nem is gondolkodtam el azon, hogy a könyvtár olyan világ, amelyben én is helyet kaphatok valamilyen módon.

Bekerültem és elkezdtem megismerni, felfedezni a könyvtárat, megszeretni ezt a világot. Az egy év jól sikerülhetett, mert a sikeres érettségi mellett a könyvtárvezető állást ajánlott nekem, azzal a feltétellel, hogy elvégzem a megfelelő szakképzést. Elvállaltam, és ha nem is ment könnyen, el is végeztem az Országos Széchényi Könyvtárban a könyvtáros asszisztensi tanfolyamot. Később jelentkeztem az Eötvös József Főiskola informatikus könyvtáros szakára. Amit sikeresen el is végeztem – sokak megdöbbenésére.

Sokak megdöbbenésére? Tehát voltak harcaid ez ügyben? Nem volt sima, könnyű az út?

Nem, nem volt könnyű, több okból sem. Őszintén el kell mondanom, hogy küzdöttem és küzdök ma is műveltségi hiányokkal. Főleg az első időszakban zavart az, hogy nem vagyok eléggé olvasott. Néhány könyvtáros kolléga – a kisebbség – ezt éreztette is velem, vagy azért, hogy ambicionáljon, vagy, hogy „helyre tegyen”.

Az itt töltött évek során sok harcom volt, hiszen el kellett fogadtatnom magam, mint individuumot, egyben, mint olyan személyt is, aki romaként került be egy közösségbe. Sok kolléga, olvasó az első időszakban, az első hónapokban, pár évben nem hitt a szemének, hogy egy barna bőrű beás fiú lesz a könyvtáros, ő segít, ő adja kézbe a könyvet, vagy szükség esetén a ruhatárban a ruhát, sőt, ő kér csendet, vagy ő szerez könyvtáros diplomát sok más ember helyett, akik arra alkalmasabb családból érkeztek. A könyvtárosok közül majd mindenki segített, de eleinte tartottak a sok roma családtag látogatásától is. Ma már talán nem is emlékeznek erre. Egy ideig minden olyan országos visszhangot verő eseménykor, amiben roma résztvevő volt, voltak olyanok, akik rajtam és Kardos Ferencen kérték számon, mint roma közösségben élőkön, hogy a roma közösség mit tesz a problémák megoldásáért. Volt olyan könyvtáros, aki elképzelni nem tudta, hogy egy jószívrrel írástudatlan roma közösségből hogy jöhet olyan ember, aki könyvtáros lesz. Akkor nagyon dühös voltam az ilyen reakciók hallatán, de ez elmúlt.

E harcokat Kardos Ferencel, munkatársammal és egyben barátommal együtt vívtuk meg, amiről ő „tanulási folyamatként” be is számolt a könyvtári szakirodalomban – engedéllyemmel – mások okulására. Ugyanis a konfliktusok nagy része nem személyemnek, képességeimnek, életvitelemnek volt a következménye, hanem volt benne nagy adag romákkal, kulturáltsággal, eltérő kommunikációval, vallásossággal, politikai hozzáállással kapcsolatos előítéletesség a könyvtáros kollégák, az olvasók részéről is, amit hosszú idő alatt lehetett kioltani vagy olyan alacsony szintre szorítani, hogy a hétköznapi életben nem érezhető. Az olvasókkal kapcsolatosan azt tapasztaltam, hogy a roma programoknak és kisebb részben személyünknek – nekem és Kardos Ferencnek – köszönhetően megnövekedett a könyvtárban a roma jelenlét, megszokottá és természetessé vált a nem roma olvasók túlnyomó többsége számára is.

De mi van a saját garabonci beás közösségeden belül ezzel: van-e roma könyvtárosok?

Garaboncon – úgy érzem – egy furcsa, másik világba is eljáró fiúként kezelnek ma is, bár amióta mozgókönyvtárosként saját falumban is általam jelenik meg a könyvtár, ez a nézet teljesen megváltozott. Bár a gyerekek ismernek könyvtárosként, nem vált általánossá a garabonci beások közt az olvasás, még a kedvemért sem. Annyi változott, hogy szívesen vesznek részt könyvtári programokban. Amúgy meg a garabonciak alapján olvasottabbak, tanultabbak a környékbelieknél, például a galambokiaknál, komáriaknál, sokuknak van szakmája, kettőnek diplomája is. De végső soron nem könyvtárhasználók a garabonciak sem, hiszen egy fecske nem csinál nyarat. Meg szerintem hosszabb idő kell, hogy rájöjjenek: szükségük van ránk.

Te zenélsz is, roma népzeneit. Mit gondolsz, összekapcsolódik, összekapcsolódot-e a hagyományörzés az értelmiségi léttel?

Igen, fontosnak tartom a cigány folklórt és a mai cigány hagyományörző zenéket is, művelem ma is Kőrösi Attilával, mégpedig a romapop műfajban, és Kardos Ferencsel, akivel magyar és cigánynépzenet éneklünk és játszunk óvodásoknak, iskolásoknak, de legutóbb börtönmissziós projektünk is volt együtt. Azt is szeretnénk a zenénkkel bizonyítani, hogy a könyvtár jó, „bulis” hely, így nem valami életidegen szentély, hanem olyan hely, ahol mi és bárki más is nap mint nap mérhetetlen élményeket élünk át – étellel, humorral, értelemmel és érzelemmel teli.

Erről eszembe jut: amikor az értelmiségi létről van szó, a könyvtári világ előtt azt gondoltam, az is elérhetetlenül távoli a számomra. Ma már tudom, elérhető, de én még csak félig-meddig vagyok az. Hiszen ahhoz, hogy valaki értelmiségi legyen, nem elég gögösen járkálni a könyvtári polcok közt, hanem művelődni kell. Könyvtárosként hozzájutok a forrásokhoz, művelődhetek szabadon, de ettől még nem feltétlenül lesz értelmiségi a lét, mert ahhoz olvasás, saját, belső igényesség is kell.

Nekem egyelőre az a célom, hogy a beás gyerekek, fiatalok nemzedékei lássák meg a könyvtár hasznosságát. Azt hogy ingyen is szórakozhat vagy tanulhat bárki itt, hogy élményekhez juthat. Jöjjenek be a könyvtárba, akár hozzám, és legyenek rendszeres, önálló könyvtárhasználók.

Végül: mit tartasz legfontosabbnak közvetíteni a közösségedben? Valami olyat, ami a könyvtári karrier felé visz?

Lényegesnek tartom az élethosszig tartó tanulás fontosságának megértését. Számos olyan roma táborban voltam, ahol sokat beszéltek erről, azonban akkor érti meg igazán az ember ennek a fontosságát, ha a maga bőrén tapasztalja meg. Beszélni igenis kell róla, azonban meg kell értetni a fiatalokkal, hogy tenniük is kell az előbbre jutásukért! Akarniuk kell. Sokkal több energiárfordítással. Azt gondolom, talán sikerült egy olyan életutat példaként felállítanom a beások és a nem beások elé, amely igenis végigvihető. Persze mindehhez megfelelő szülői háttérre is szükség volt, olyasvalakikre, akik maguk is megértették az életük során, hogy előbbre jutni kizárólagosan a tanulóval, munkával lehetséges! Értelmiségivé válni egy vagy akár több generációs folyamat, ahol szükség van a szülők, barátok, munkatársak ösztönzésére is. Valamint az sem elhanyagolható szempont, hogy szükséges jó helyen, jó időben jó döntést hozni!

Kardos Ferenc